

Egészséges mozgásigényre nevelés

Bevezetés

Különböző szerzők számadatokkal bizonyítják, hogy a ma általános iskolásának egészségi állapota nem kielégítő, rossz a testtartásuk, elhízottak, gyengék. Dr. Szeke-res Erzsébet szegedi iskolaorvos megállapítása nagyon igaz: „A fejletlen mellkas és az elhízás a sportolás hiányára utal. Azok számára, akiknek tenni kellene azért, hogy az iskolai testnevelés és sport méltó helyre kerüljön, eljött a cselekvés ideje.”

A mai iskolának a jelenlegi feltételek mellett legalább kísérletet kell tenni arra, hogy a mozgásigényt ébren tartsa, és az egészséges életmód alakításához lehetőségeihez mérten hozzájáruljon.

Az általános iskolás kor még az az életszakasz, amikor a rendszeres mozgásra nevelésnek az egészségmegőrzés szempontjából preventív jelentősége, életmódalakító hatása van.

Itt még lehetőség van igények felkeltésére, szokásrendek kiépítésére. A gyermek fogékony az egészséges életvitel különböző normáinak elfogadására, elsajátítására, gyakorlására.

Az egészség érték! Feltételezésünk, hogy a szervezett és kötelező iskolai testnevelés, az önként vállalt sport az egyén, valamint a társadalom értékrendjébe csak akkor kerülhet megfelelő helyre, ha felismeri az *egészség* és a *rendszeres mozgás* kölcsönhatásának jelentőségét.

A vizsgálat célja, kérdések

Hét szegedi általános iskola nyolc ötödikes osztályában a tanulók testkulturális tevékenységének és egészségi állapotának összefüggését vizsgáltuk.

A vizsgálat célja az volt, hogy az adatok feldolgozása után objektív képet alakítsunk ki az adott iskolák testnevelési körülményeiről, lehetőségeiről, kihasználásáról, a tanórán kívüli sportolásról, és következtessünk a tanulók egészségi helyzetére.

Választ kerestünk a következő kérdésekre:

- hány tanuló és milyen gyakran végez rendszeres testedzést a vizsgálatban résztvevő iskolák ötödik osztályaiban?
- mely iskolák diákjai végeznek nagyobb gyakorisággal rendszeres testmozgást, és mi ennek az oka?
- a fiúk vagy a lányok „mozognak-e” többet?
- egészségesebbek-e — vagyis kevesebbet hiányoznak-e — azok a tanulók, akik több időt fordítanak valamilyen testkulturális tevékenységre, kevesebbet „mozgó” társaiknál?

Vizsgálati módszerek

Az adatgyűjtés eszközeként a kérdőívet, a megfigyelést és a beszélgetést választottuk.

A kérdőíveket — próbafelmérés után — kérdésről kérdésre együtthaladva írásban és szóban közölt utasítások alapján töltötték ki a tanulók.

220 kiadott kérdőívből 203 értékelhető volt.

Az adatok feldolgozásakor az összehasonlítás alapját az képezte, hogy rendszeres

testmozgást végé-e az adatközlő a testnevelés órán túl is, vagy sem, illetve, hogy mennyi az előző évi mulasztása. (Napokban kifejezve)

Az adatok feldolgozásakor az egészséges mozgásigényre nevelés szempontjait figyelembe véve, nem tettünk különbséget a versenysport és az egyénileg végzett testmozgás között. A hangsúly a *rendszeresség*-en van.

Az elemzés során az eredmények birtokában azt kutattuk, hogy a következtetések milyen feltételek mellett, és milyen valószínűséggel igazak általában.

Az adatokat a matematikai statisztika módszereivel dolgoztuk fel.

Százalékszámítással olyan adatokhoz juthattunk, melyből az előfordulás gyakoriságára utaló viszonyszámot kaptunk.

Az átlagtól való eltérésre, kirívó esetek kiemelésére a szélsőértékek megjelölésével nyílt lehetőségünk.

Ahhoz, hogy az adatok feldolgozása után nyert eredményeket megfelelően tudjuk használni, értékelni, következtetéseink helytállóak legyenek, meg kellett ismernünk a vizsgálatban résztvevő általános iskolák személyi, tárgyi mozgáslehetőségekkel kapcsolatos feltételeit. Erre legalkalmasabb módszer a megfigyelés és a testnevelő tanárokkal való beszélgetés volt.

A vizsgálat adatai, értékelés

A felmérésben különböző iskolákból 2—3 tanuló vett részt.

Az első táblázat azt mutatja, hogy közülük hányan vesznek részt a testnevelés órán kívül valamilyen „mozgásos” cselekvésben az iskolában, valamint azt, hogy a résztvevők száma hogyan oszlik meg a különböző mozgási lehetőségek között.

Mozgási lehetőségek az iskolában	a résztvevők száma				
	fiú	%	lány	%	összesen
Tömegsport	20	26,3		16,5	20,1
Sportági szakkör atlétika torna úszás labdajáték	30	39,5	40	31,5	34,5
Önköltséges tanfolyam	1	1,3	—	0	0,5
Egyéb	1	1,3	1	0,8	1,0
Összesen:	31	40,7	33	26,0	31,5
Két- vagy többféle mozgáslehetőségben vesznek részt	4	5,2	10	7,8	6,8

I. táblázat

Az, hogy az „összesen” címszó alatt szereplő számok nem egyenlők az adott oszlopban szereplő számok összegével, azzal magyarázható, hogy egyes gyerekek többféle foglalkozásra is járnak rendszeresen. Ezt szemlélteti a táblázat utolsó sora.

E számadatok alapján még nem vonhatunk le messzemenő következtetéseket, hiszen nagyon sok tanuló az iskolán kívül talál érdeklődésének, alkatának, tehetségének megfelelő sportolási lehetőségeket.

A II. táblázat arról ad tájékoztatást, hogy hány tanuló, és milyen eloszlásban vesz részt valamilyen iskolán kívül szervezett testedzésben.

Mozgási lehetőségek az iskolán kívül	Résztevők száma				
	fiú	%	lány	%	összesen %
Atlétika	2	2,6	8	6,3	4,9
Torna	—	0	3	2,4	1,5
Úszás	1	1,3	11	8,7	5,9
Labdajáték	10	13,0	13	10,2	11,3
Egyéb	14	18,5	39	30,7	26,1
Összesen:	25	33,0	65	51,2	44,3
Két- vagy többféle mozgáslehetőségen vesznek részt az iskolán kívül	4	1,3	4	3,1	2,4

II. táblázat

Hasonló megjegyzést kell tennünk erről a táblázatról is, mert ahogyan az előző esetben, itt sem annyi gyermek vesz részt az előbb említett mozgási lehetőségekben, mint amennyi az adott sportágakon résztvevők számának összege. Ugyanis néhány tanuló többféle mozgást is úz rendszeresen az iskolán kívül valamelyik városi intézményben.

Elég magas azoknak a tanulóknak a száma, akik a kérdőívben a mozgási lehetőségek közül az egyéb kategóriát jelölték meg.

A kérdőívben kértük, írják be a megfelelő helyre a sportág vagy mozgásos cselekvés nevét. A következő választásokat kaptuk:

néptánc, balett, jazz-balett, aerobic, versenytánc, karate, kajak-kenu, asztalitenisz, tenisz, kerékpározás, tájfutás, öttusa, cselgáncs, birkózás, lövészet, vívás.

Kiugróan magas a száma azoknak, akik néptáncra vagy balettre járnak. Ennek az az oka, hogy Szegeden a tánc — elsősorban a néptánc — hagyományokkal rendelkezik, nagyon népszerű valamennyi korosztály, de főleg a diákok körében.

Az általános iskola 5. osztályos kétnemű tanulóinak rendszeres testkulturális tevékenysége között még alig van különbség, de az évek múlásával a lányok közül egyre többen hagyják abba a testedzést.

Az állítás első részét igazolja az I., és II. táblázat is, melynek összegzését a III. számú táblázat mutatja. Az iskolai (de testnevelés órán kívüli) mozgáslehetőségekben a fiúk, az iskolán kívül szervezettekben pedig a lányok vesznek részt nagyobb arányban. Összegezve az ötödik osztályos fiúk és lányok közel azonos arányban végeznek valamilyen sporttevékenységet a testnevelés órán kívül.

	A résztvevők száma				
	fiú	%	lány	%	összesen %
Testnevelés órán kívüli iskolai sportolási lehetőség	31	40,7	33	26,0	31,5
Iskolán kívüli sportolási lehetőség	25	33,0	65	51,2	44,3
Összesen:	56	73,7	98	77,2	

III. táblázat

Az I. és II. táblázat adataiból következtethetünk arra, hogy a tanulók azokat a sportágakat az iskolákban űzik, amelyekre ott lehetőség nyílik. A szerteágazó igényeket viszont a sportegyesületek, klubok elégítik ki. Ezt bizonyítja a II. táblázat egyéb kategóriájához tartozó magas százalékos érték.

Feltételezünk, hogy azok a gyerekek, akik többet sportolnak, kevesebbet hiányoznak keveset „mozgó” társaiknál, vagyis egészségesebbek.

A szélsőértékek egyértelműen igazolják feltételezésünket: akik több időt fordítanak mozgásra, azok kevesebbet hiányoznak, és fordítva. (A 6,1 alkalommal sportolók átlagosan 6,43 napot, míg a 4,14 alkalommal sportolók átlagosan 17,22 napot hiányoznak.)

Egy állítás helyességének bizonyításakor nem támaszkodhatunk csupán a szemléletre és egyszerű átlagszámításra. Az adathalmazt az átlaggal és az elemszámmal nem lehet kielégítően jellemezni, hiszen ugyanazon átlagértéket különböző mértékben tömörülő adatokból is kaphatunk. Az adatok tömörülését a szórás, más néven a standard deviancia jellemzi.

Kiszámoltuk mindkét adathalmaz szórását. A mozgásalkalmak száma legyen az 1. adathalmaz, a hiányzások száma alkossa a 2. adathalmazt.

$$s_1=0,7$$

$$s_2=3,33$$

A különböző próbák eredményeinek szórását nem tudjuk közvetlenül összehasonlítani (különböző mértékegységük és abszolút értékük miatt), és ezért számítjuk a relatív szórást, mely esetünkben $v_1=14,11$ és $v_2=35,9$ volt. Ennek alapján azt mondhatjuk, hogy a két szórásérték közül az első a pontosabb.

Tapasztalhattuk, és egyes iskolák adatai bizonyították, hogy a testedzés népszerűségének oka nem az iskola tárgyi felszereltségének minőségében keresendő elsősorban, sőt esetünkben egyértelműen nem, hiszen a legmagasabb sportolási átlaggal rendelkező iskola tárgyi feltételei nem a legjobbak közül való. Nagyon fontos azonban, hogy a testnevelő tanárok által vezetett foglalkozások a diákok érdeklődésének megfeleljenek.

A következőkben azt vizsgáltuk, hogy a nem hiányzók és a sokat hiányzók testedzésre fordított ideje hogyan viszonyul a tanuló osztálya mozgással töltött idejének átlagához. Ehhez elkészítettük a következő (IV.) táblázatot.

Az iskolák 5. osztályai		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
Egy főre jutó „mozgásos” alkalmak száma <i>nem hiányzó</i> esetén	Lány	5,33	4,42	4,25	4,5	5,0	4,33	5,0	8,0
	Fiú	5,33	—	—	5,4	4,5	3,0	4,75	6,25
Az <i>osztály</i> „mozgásos” alkal- mai számának átlaga	Lány	3,88	4,3	4,37	4,5	4,5	4,64	4,0	7,0
	Fiú	4,4	—	—	4,64	4,75	5,1	6,28	5,86
Egy főre jutó „mozgásos” alkalmak száma <i>sokat</i> <i>hiányzó</i> esetén	Lány	3,0	3,75	4,33	4,0	5,0	5,0	5,0	6,16
	Fiú	4,0	—	—	4,25	5,5	6,0	4,5	5,75
		I	I	N	I	N	N	N	I

IV. táblázat

I igen

N nem (— az arab számok %-ban kifejezett értékek.)

A táblázat meglepő eredményt mutat. A feltevésünk 4 általános iskolában igazolódott (I-vel jelöltük), 4 általános iskolában pedig ellentmondásra jutottunk (N-nel jelöltük). Az utóbbi esetben olyan értékek születtek, amelyek az igazolják, hogy azok, akik sokat hiányoznak, sokat is sportolnak, és fordítva. Érdekes, hogy azok az osztályok, amelyekben az ellentmondás fellépett, valamennyien gyakorló iskolák osztályai.

Hogy az előző táblázat ellentmondásai szembetűnőbbek és átláthatóbbak legyenek, elkészítettük az adatok összesítését, vagyis nem bontottuk fel a lányok és a fiúk adatait iskolánként. Úgy gondoltuk, az így nyert eredmények nem fognak összefüggésben állni egymással az előzőek ellentmondásai miatt. Ez azt jelentené, hogy a hiányzások száma és a testedzések száma egymástól független paraméterek, és így a további vizsgálódás szükségtelen lenne.

	Fiú	Lány
Az egy főre jutó mozgásos alkalmak száma nem hiányzók esetén	5,46%	5,10%
A testedzések számának átlaga a hiányzás figyelembevétele nélkül	5,29%	4,76%
Az egy főre jutó mozgásos alkalmak száma <i>sokat hiányzó</i> esetén	4,35%	4,57%

V. táblázat

Azonban az összesítés igazolta feltevésünket. A táblázat adatai bizonyítják, hogy a sokat hiányzók jóval kevesebbet végeznek valamilyen testkulturális tevékenységet, mint a nem hiányzó társaik.

Végső soron bizonyítékokat kerestünk feltételezésünk igazolására korrelációs számítással:

A kapott korrelációs együttható (r) szoros összefüggést mutat: $r = -0,76$. r azért negatív, mert a két statisztikai adatsor olyan, hogy az egyik változó növekedésével a másik változó csökkenése jár együtt.

Összefoglalás

Megállapítható, hogy a tanulók 31%-a a kötelező testnevelés órán kívül nem végez semmiféle rendszeres testedzést. Jelentős eredmény viszont, hogy az 5. osztályosok közül 70%-a végez valamilyen testkulturális tevékenységet, és ebben a diákok életmód-változásának pozitív tendenciája üdvözölhető, az ilyen jellegű korábbi felmérésekkel összehasonlítva.

— az 5. osztályos fiúk és lányok rendszeres testkulturális tevékenysége között még alig van különbség, de az évek múlásával a lányok közül egyre többen hagyják abba a testedzést.

— a hipotézis igazolását abban látjuk, hogy a szervezett, rendszeres testmozgás jótékony hatása egyértelműen kimutatható. Azok a gyerekek, akik több időt fordítanak valamilyen rendszeres testkulturális tevékenységre, egészségesebbek keveset „mozgó” társaiknál.

— szervezett körülményeket, lehetőségeket kell teremteni a „mozgásos életmód” kialakítására szülőknél és gyerekeknél egyaránt.

— az iskolai testnevelés és sport kereteit bővíteni szükséges. Jobb feltételek mel-

lett, magasabb óraszámokban, jó tantervi követelmények mellett, hatékonyabb tanári munkával javulhatna az iskolai testnevelés és sport életmódformáló hatása.

— a mindennapos testedzés mint az ifjúság egészségmegőrző programjának része, kényszer-, és ebből adódóan félmegoldás. Még akkor is, ha a mindennapos testedzés programjának elindulása óta az iskolákban folyó helyi kísérletek több kiváló megoldást is a felszínre hoztak.

— meggyőződésünk, hogy az igazi megoldás a tárgyi és személyi feltételek javulása nyomán bevezetett mindennapos órarendi testnevelés óra.

— a tanítványaikkal a tanároknak „potenciális” szülőként kell foglalkozniuk, akik majd családjukban hagyományt teremtenek a testkultúrának, gyermekeiket ilyen szellemben nevelik.

DR. CS. JÓNÁS ERZSÉBET

Nyíregyháza

A hiányos mondat szerkezetek összehasonlító vizsgálata a dialógusok válaszmegszólalásaiban (magyar—német—orosz egybevetés)

Az egységnyi dialógus mint szövegtípus szövegszerkezeti sajátosságait vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a dialógusnak mind a kezdeményező-, mind a válaszmegszólalásai (stimulus reakció) erőteljesen szituatív és értelmi kötöttségűek. Az egységnyi dialógus jól körülhatároltsága miatt e megszólalások alkalmasak arra, hogy két lényeges kérdésre kereshessük a választ: 1. Hogyan csoportosíthatjuk a mondatokat funkcionális osztályokra mint a mondatfeletti szint, jelen esetben a dialógikus szöveg elemeit? 2. A mondatnak szintagmatikus síkon melyek és milyen jellegűek a szöveggé (dialógussá) szerveződési szabályai (vö.: Zvegincev 1983, 398).

Az első kérdésre a választ a kommunikatív funkció szerint adhatjuk meg. A dialógus egységnyi szelete olyan kezdő és válaszmegszólalásra épülő szövegrész, amely során egy kommunikatív feladat eredményesen megoldódik (vö.: Mihajlov 1986, 15). A megnyilatkozásokat alkotó mondatok szerint csoportosíthatók, hogy kezdő- vagy viszonzó megszólaláshoz tartoznak-e, s azon belül milyen feladat nyelvi megformálására szolgálnak: pl. megszólítás, figyelemfelkeltés, közlés stb. A második kérdésre áttérve: Mind a két, egységnyi dialógushoz tartozó megszólalás mondatai szintagmatikai elrendezésükben, megszerkesztettségük szerint a fenti funkcióknak alárendelve írhatók le. A dialógus kibonthatósági irányával foglalkozó kutatások mellett (pl. Izarenkov 1981) érdemes megvizsgálni a dialógus szerkezeti elemein belül a mondat-szerkesztés szabályszerűségeit. A *kérdés—felelet*-felépítésű dialógus *válaszmegszólalásaiban* a kérdés fókuszkiemelő szerepe miatt az aktuális tagolásnak megfelelő *rematikus* szakasz teljes vagy hiányos mondatmegvalósulásait találjuk. Mind az aktuális tagolásról, mind szerkesztettségi hiányosságok szövegösszefüggésbeli kiegészüléséről gazdag szakirodalmi feldolgozások segítik megfigyeléseinket (vö.: Klaudy 1987, Dienes 1978), mégis újfajta megközelítési szempontot kínál a válaszmegszólalások mondat szerkezeti vizsgálatához a többnyelvű dialógusszerkesztés összehasonlítása. Csak a különböző nyelvi rendszerek kommunikatív funkciójuk szerint azonos elemeinek összevetésével